

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра ПСИХОЛОГІЇ

На правах рукопису

ЛЄВІНЦОВА ОЛЬГА СТАНІСЛАВІВНА

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ ФАКТОРІВ У ДІТЕЙ
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗПР

Спеціальність 053 Психологія
(код) (назва спеціальності)

Освітня програма Психологія
(назва)

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра

Науковий керівник:
Спіріна Ірина Віталіївна,
доктор медичних наук,
професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ

Протокол засідання кафедри

№ 6 від 1.02.2022

Завідувач кафедри

 Людмила ПРІСНЯКОВА
(підпис) (І'мя, ПРІЗВИЩЕ)

Дніпро, 2022

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ПРИВАТНИЙ ЗАКЛАД
«ДНІПРОВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

Кафедра	психології
Освітній ступінь	магістр
Спеціальність	053 психологія
Освітня програма	психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач

кафедри психології

Людмила ПРІСНЯКОВА

(підпис)

10.02.2022

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Левінцова Ольга Станіславівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

1. Тема роботи «Специфіка розвитку когнітивних факторів у дітей дошкільного віку з ЗПР»

2. Науковий керівник Спіріна Ірина Дмитрівна, доктор медичних наук, професор

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

3. Строк подання роботи на кафедру 14.02.2022р.

4. Мета кваліфікаційної роботи

розробити та апробувати програму психолого-педагогічної корекції пізнавальної сфери дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку.

5. Завдання випускної кваліфікаційної роботи

1. аналізувати пізнавальні здібності дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю та дітей з нормальним інтелектом,
2. аналізувати результати діагностики дітей з ЗПР та дітей з нормальним інтелектом, розробити корекційну програму для розвитку пам'яті та сприйняття дітей дошкільного віку з ЗПР;
3. розробити та апробувати програму психолого-педагогічної корекції пізнавальної сфери дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку
4. виявити психологічні ефекти корекційно-розвиваючих занять
5. описати впровадження результатів дослідження в практику психолога

навчального закладу.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вступ	Жовтень 2021р.	Виконано
2	I Розділ	Листопад 2021р.	Виконано
3	II Розділ	Грудень 2021р.	Виконано
4	III Розділ	Січень 2022р.	Виконано
5	Робота в цілому	Лютий 2022р.	Виконано

Науковий керівник

Ірина СПІРИНА

Здобувач вищої освіти

Ольга ЛЕВІНЦОВА

Дата видавання завдання 29.09.2021р.

АНОТАЦІЯ

Левінцова О.С. Специфіка розвитку когнітивних факторів у дітей дошкільного віку з ЗПР / Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» (освітньо-професійна програма «Психологія»). ВНПЗ ДГУ, Дніпро, 2022.

Зміст анотації

Актуальність проблеми в тому, що в останні роки збільшилася кількість дітей з затримкою психологічного розвитку. Це зумовлюється біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками. У сучасному суспільстві спостерігається зростання нервово-психічних і соматичних захворювань. Порушення когнітивної діяльності веде до труднощів у навчанні, девіантної поведінки, психоемоційним порушенням і, як наслідок, соціальної дезадаптації і зниження якості життя дитини. Враховуючи сучасний етап реформування системи освіти та виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я який характеризується активним впровадженням інтегрованої і інклюзивної його форм, потрібно забезпечити спільне навчання та виховання таких дітей з дітьми без обмежень здоров'я в загальноосвітніх організаціях таким чином, щоб виховання і навчання дітей з інклюзією та затримкою психічного розвитку було ефективним. Це потребує від психологів належним чином скорегувати навколишнє середовище для успішного розвитку дитини яка відстає у розумовому розвитку від своїх однолітків.

Багато дефектологів займалися питаннями діагностики та корекції цієї вади . їх внесок висвітлені у роботі.

На сьогодні наукові знання про затримку психічного розвитку дають змогу розглядати її як межовий стан психічного розвитку. Цьому стану властиві розлади емоційно-вольової та інтелектуальної сфери . Наслідком не отримання своєчасної допомоги дитиною, є те,що у неї під впливом невдач у навчнні та спілкування з однолітками та дорослими виникають і негативні зміни особистості.

Найбільшу групу дітей із затримкою психічного розвитку складають з не сформованістю мислительних операцій, обмеженим запасом уявлень та знань про навколишній світ, що виявляється не тільки в словесно-логічному мисленні, а й у розвитку мовлення та сприйманні конкретних якостей предметів.

Об'єктом дослідження є затримка психічного розвитку у дітей дошкільного віку.

Предметом дослідження виступає особливості сприйняття та пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку в порівнянні з дітьми з нормальним психічним розвитком.

Гіпотеза дослідження - рівень розвитку сприйняття та пам'яті у дітей дошкільного віку з затримкою психічного розвитку нижчий ніж у дітей з нормою.

Метою та завданнями дослідження є

- аналізувати пізнавальні здібності дітей дошкільного віку з розумовою відсталістю та дітей з нормальним інтелектом,
- аналізувати результати діагностики дітей з ЗПР та дітей з нормальним інтелектом, розробити корекційну програму для розвитку пам'яті та сприйняття дітей дошкільного віку з ЗПР;
- розробити та апробувати програму психолого-педагогічної корекції пізнавальної сфери дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку,
- виявити психологічні ефекти корекційно-розвиваючих занять.
- описати впровадження результатів дослідження в практику психолога навчального закладу.

У роботі були використані методи і методики дослідження:

- а) Теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення результатів наукових досліджень літературних джерел);
- б) емпіричні методики (спостереження, бесіда, анкетування), психодіагностика при допомозі методик:

в) математико - статистичні методи.

Теоретико-методологічна основа дослідження складає

- положення про системний побудові психічних феноменів і про важливість системного підходу до їх вивчення (П.К. Анохін, Б. Ф. Ломов, В.М. Русалов);

- принцип розвитку психіки (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова та ін.);

- положення про єдність законів розвитку нормального і аномального дитини (П.Я. Трошин, Л.С.Виготський, В.І. Лубовский і ін.);

- наукові дослідження Л. С. Виготського, В. К. Вілюнас, Г.Є. Сухарева, О.В. Зацірінской, В.М. Сорокіна, присвячені вивченню затримки психічного розвитку.

Наукове і практичне значення роботи полягає в тому, що на сьогодні діти з затримкою психічного розвитку є майже в усіх групах дитячих дошкільних закладів. Проте для точнішого уявлення масштабів відповідної колекційної допомоги цій категорії дітей необхідне постійне здійснення їх моніторингу серед вихованців.

Наукова новизна дослідження: розроблена реабілітаційна програма психолого-педагогічної корекції когнітивної сфери дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Теоретична значимість дослідження: розширені і конкретизовані » знання про когнітивну сферу дошкільників з затримкою психічного розвитку, які відвідують дитячі садки.

Практична значимість дослідження: полягає в тому, що результати дослідження лягли в основу розробки системи психолого-педагогічної супроводу та впровадження в практику реабілітаційній програми психолого-педагогічної корекції когнітивної сфери дітей з затримкою психічного, спрямованої на оптимізацію психологічної структури навчальної діяльності та корекцію когнітивної сфери дошкільників даної категорії.

Полігон дослідження: дослідження проводилося на базі КЗО ДНЗ

№104 м. Дніпра

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів-теоретичного, емпіричного, корекційної програми, висновки, списку літературних джерел та додатків.

Робота викладена на 113 сторінках, містить 1 таблиць та 3 малюнки, а список літературних джерел має 72 найменувань.

Список публікацій здобувача:

1. Левінцова О.С. «Аналіз сучасних проблем в дослідженні затримки психичного розвитку дітей». Научний керівник- Спіріна І.Д. Матеріали 5 міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» 22.04.21. Херсонський державний університет (стор.240-242).

2.Левінцова О.С «Інклюзивна освіта та когнітивний розвиток дошкільника з особливими освітніми потребами». Конференція-« Технології забезпечення роботи практичного психолога з дітьми та молоддю з особливими потребами. Збірник наукових робіт учасників круглого стола та науково-методичного семінару 19.03.21. Київ. Національна Академія педагогічних наук України .Інститут соціальної та політичної психології (стор. 82-87).

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ЗАТРИМКА ПСИХОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ З НОРМОЮ.....	23
1.1. Затримка психологічного розвитку як одна з форм дизонтогенезу.....	23
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей із затримкою психічного-розвитку	34
1.3. Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку (норма)	45
1.4. Формування загальної здібності до навчання у дітей з затримкою психічного розвитку.....	56
Висновки до першого розділу.....	60
РОЗДІЛ 2. КОГНІТИВНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА З НОРМАЛЬНИМ ПСИХІЧНИМ РОЗВИТКОМ	62
2.1. Сприйняття і пам'ять дошкільників з нормальним психічним розвитком	62
2.1.2. Розвиток сприйняття.	62
2.1.2. Розвиток пам'яті	64
2.2. Особливості пам'яті і сприйняття у дітей з затримкою психічного розвитку	66
2.2.1. Розвиток пам'яті.....	67
2.2.2. Розвиток сприйняття.....	69
Висновки до другого розділу.....	71
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОГНІТИВНОЇ СФЕРИ ДОШКІЛЬНЯТ З ЗПР.....	72
3.1. Методики дослідження.....	79
3.2. Учасники емпіричного дослідження.....	79
3.3. Особливості розвитку пізнавальної сфери у дітей із ЗПР....	82
3.4. Корекційна програма та рекомендації.....	85
3.5. Рекомендації педагогам та психологам щодо створення умов для адаптації дитини з ЗПР.....	101
ВИСНОВКИ	105
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	107

ВСТУП

Актуальність проблеми в тому, що в останні роки кількість дітей з затримкою психологічного розвитку, яка зумовлюється біологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками.

Діти з затримкою психологічного розвитку здають велику групу серед дітей, які потребують спеціальної допомоги у пiально-трудоваї адаптації та процесі навчання. У сучасному суспільстві спостерігається зростання нервово-психічних і соматичних захворювань. Дуже актуальним питанням враховуючи епідемію СОУЮ-19 є ще не вивчені наслідки впливу на організм цього вірусу. Порушення когнітивної діяльності веде до труднощів у навчанні, девіантної поведінки, психоемоційнимглушенням і, як наслідок, соціальної дезадаптації і зниження якості життя дитини. Проблема допомоги дітям з затримкою психічного розвитку набула в останні роки особливої актуальності.

Враховуючи сучасний етап геормування системи освіти та виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я який характеризується активним впровадженням інтегрованої і інклюзивної його форм, потрібно забезпечити спільне навчання та виховання таких дітей з дітьми без обмежень здоров'я в загальноосвітніх організаціях таким чином, щоб виховання і навчання дітей з інклюзією та затримкою психічного розвитку було ефективним. Це потребує значних зусиль від психологів які повинні належним чином скорегувати навколишнє середовище для успішного розвитку дитини яка відстає у гозумовому розвитку від своїх однолітків.

Проблема затримки психологічного розвитку дітей гостро постала перед психолого-педагогічною наукою вже дуже давно:

Дефектологи, які першими почали займатися питаннями діагностики та корекції цієї вади (Н.А. Бастун, В.І.Бондар, І.Д.Бех, Т.О.Власова, Т.П.Вісковатова, Т.Д. Ілляшенко, В.І.Лубовський, К.С.Лебединський, І.Ф. Іікаровська, М.С. Левзнер, В.Ф. Мачихіна, М.С. Певзнер, Т.В. Сак, С.О.

“ідасюк, М.В. Рожденственська, У.В.Ульянкова та інші).

Цю проблему вивчали і в загальному психолого-педагогічному напрямку Т.Ю.Андрющенко, Т.В.Карабановою, А.М.Богущ, -і О.Менчинською, Н.Ю.Максимовою, Є.Л.мілютіно., Н.В.Гісқун, С.П.Носковою та іншими)[2]

Г.Ф.Кумаріною, Є.М.Мастюкова та інші розробляли методи омпенсуючого навчання. М.Раттер, К.Д.Кольоровою та іншими вивчалися засоби реабілітації розумової працездатності дітей.

Питання корекції вад психічного розвитку дітей розглядалися науковцями в комплексній проблематиці психологічної готовності дітей до шкільної та труднощів шкільного навчання (С.І. Єфімовою, Н. Коцур, В.Г. Степановою, І.Н. Агафоновою та іншими).) [1]

Н.А. Фоміна та Г.М. Касаткіна вивчали питання впливу фізичних вправ різної спрямованості на розвиток рухової діяльності і психіки дітей дошкільного віку. Ю.В. Мікадзе, Н.К. Корсакова, В.В.Клименко та інші у своїх дослідженнях вивчали роль психомоторики в підвищенні розумової діяльності дітей. У дослідженнях А.М. Тучак, М.О. Козленко висвітлено теорія і методика проведення корекційної роботи у системі фізичного виховання дітей допоміжної школи.) [3]

На сьогодні наукові знання про затримку психічного розвитку дають змогу розглядати її як межовий стан психічного розвитку. Цьому стану властиві розлади емоційно-вольової та інтелектуальної сфери . Наслідком не отримання своєчасної допомоги дитиною, є те, що у неї під впливом невдач у навчнні та спілкування з однолітками та дорослими виникають і негативні зміни особистості.

Найбільшу групу дітей із затримкою психічного розвитку є такі, які відстають від своїх однолітків в інтелектуальному розвитку. У них є не сформованість мислительних операцій, обмежений запас уявлень та знань про навколишній світ, що виявляється не тільки в словесно-логічному мисленні, а й у розвитку мовлення та сприйманні конкретних якостей

предметів. Процес розв'язання діагностичних завдань завдає їм чималі труднощі через обмеженість досвіду, проте в межах доступного матеріалу ці діти здатні скористатися допомогою. Діти з ЗПР дуже чутливі до позитивної стимуляції.

В якості причин затримки психічного розвитку науковцями було виділено наступні:

- порушення когнітивного розвитку дитини, через які він починає відставати у фізичному та психічному розвитку від однолітків,

- так званий гармонійний інфантилізм (особистісного розвитку в цілому,рівномірна затримка темпу фізичного та психічного розвитку, в першу чергу незрілість емоційно-вольової сфери),

- різні соматичні захворювання. Ураження ЦНС, тобто діти з мозковою дисфункцією.

Збільшення кількості дітей з таким діагнозом, як затримка психічного розвитку відзначається у всьому світі і, в зв'язку з цим, питання їх виховання, навчання і соціальної адаптації та реабілітації стає актуальною психолого-педагогічною проблемою. Основний пік коли виявляється затримка психічного розвитку відноситься до старшого дошкільного та молодшого шкільного віку. Це є період, коли починається активна навчальна діяльність дітей. Але у багатьох випадках у цей період вже констатується, що корекційна робота не є ефективною. Тому що зі зростанням дитини педагогічні, медичні, психологічні проблеми ускладнюються. Але діти з ЗПР найчастіш за все зовсім не готові до навчання в умовах масової школи і випадають з навчального процесу.) [5]

Об'єкт дослідження - затримка психічного розвитку у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження - особливості сприйняття та пам'яті у дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку в порівнянні з дітьми з нормальним психічним розвитком.

Гіпотеза дослідження - рівень розвитку сприйняття та пам'яті у дітей

дошкільного віку з затримкою психічного розвитку нижчий ніж у дітей дітей з нормою.

Мета роботи полягає в аналізі когнітивних здібностей дітей старшого дошкільного віку з затримкою психічного розвитку та дітей з нормою.

Завдання:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури щодо висвітлення питань дипломної роботи.

2. Аналіз джерел з питань формування пам'яті та мислення у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР та їх типологічних особливостей.

3. Здійснити підбір методик, які адекватні меті та гіпотезі дослідження.

4. Провести емпіричне дослідження, здійснити аналіз отриманих результатів та з'ясувати рівень пам'яті та сприйняття у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР та нормою.

5. Опрацювати результати емпіричного дослідження.

1. Сформулювати висновки, зробити порівняльний аналіз між діагностичними результатами дітей з ЗПР і дітей з нормою, та розробити хореґційну програму по розвитку пам'яті та сприйняття у дітей старшого дошкільного віку із ЗПР.

2. Розробити та апробувати програму психолого-педагогічної корекції когнітивної сфери дошкільнят із затримкою психічного розвитку.

3. Виявити психологічні ефекти корекційно - розвиваючих занять.

9. Описати впровадження результатів дослідження в практиці роботи психолога в освітньому закладі.

Методи і методики дослідження:

а) Теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення результатів наукових досліджень літературних джерел);

б) емпіричні методики (спостереження, бесіда, анкетування), психодіагностика при допомозі методик:

в) математико - статистичні методи.

Теоретико-методологічна основа дослідження:

- положення про системний побудові психічних феноменів і про важливість системного підходу до їх вивчення (П.К. Анохін, Б. Ф. Ломов, В.М. Русалов);
- принцип розвитку психіки (Б. Г. Ананьєв, Л. І. Анциферова та ін.);
- положення про єдність законів розвитку нормального і аномального дитини (П.Я. Трошин, Л.С.Виготський, В.І. Лубовский і ін.);
- наукові дослідження Л. С. Виготського, В. К. Вілюнас, Г.Є. Сухарева, О.В. Защірінской, В.М. Сорокіна, присвячені вивченню затримки психічного розвитку.

Наукове і практичне значення роботи полягає в тому, що на сьогодні діти з затримкою психічного розвитку є майже в усіх групах дитячих дошкільних закладів. Проте для точнішого уявлення масштабів відповідної колекційної допомоги цій категорії дітей необхідне постійне здійснення їх моніторингу серед вихованців.

Наукова новизна дослідження: розроблена реабілітаційна програма психолого-педагогічної корекції когнітивної сфери дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Теоретична значимість дослідження: розширені і конкретизовані знання про когнітивну сферу дошкільників з затримкою психічного розвитку, які відвідують дитячі садки.

Практична значимість дослідження: полягає в тому, що результати дослідження лягли в основу розробки системи психолого-педагогічної супроводу та впровадження в практику реабілітаційній програми психолого-педагогічної корекції когнітивної сфери дітей з затримкою психічного, спрямованої на оптимізацію психологічної структури навчальної діяльності та корекцію когнітивної сфери дошкільників даної категорії.

Полігон дослідження: дослідження проводилося на базі КЗО ДНЗ №104 м.Дніпра.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів-теоретичного, емпіричного, корекційної програми, висновки, списку літературних джерел та додатків.

Робота викладена на 113 сторінках, містить 1 таблиць та 2 рисунки, а список літературних джерел має 72 найменувань.

Список публікацій здобувача:

1. Левінцова О.С. «Аналіз сучасних проблем в дослідженні затримки психичного розвитку дітей». Научний керівник- Спіріна І.Д. Матеріали 5 міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» 22.04.21. Херсонський державний університет (стор.240-242).

2. Левінцова О.С «Інклюзивна освіта та когнітивний розвиток дошкільника з особливими освітніми потребами». Конференція-» Технології забезпечення роботи практичного психолога з дітьми та молоддю з особливими потребами. Збірник наукових робіт учасників круглого стола та науково-методичного семінару 19.03.21. Київ. Національна Академія педагогічних наук України .Інститут соціальної та політичної психології (стор.82-87).

ВИСНОВКИ

В нашому дослідженні була поставлена мета з'ясувати особливості розвитку дітей з ЗПР різного походження. Для досягнення цієї мети нами було розв'язано наступні завдання:

- здійснено теоретичний аналіз наукової літератури стосовно проблеми розвитку когнітивної сфери у дітей з ЗПР;

- з'ясовано стан сформованості різних сфер когнітивного розвитку у дошкільників з ЗПР;

- здійснено диференційний аналіз особливостей розвитку когнітивного розвитку у дітей з ЗПР різного походження;

- розроблено методичні вказівки з діагностики та напрямків корекційної роботи з дошкільниками із ЗПР.

Аналіз наукової спеціальної літератури свідчить, що на сьогодні проблема точної, диференційної діагностики стану дітей з ЗПР дошкільного віку та подібних станів різних генезів стоїть так само гостро. Це обумовлено за умови невиражених порушень, також в наслідок того, що батькі не повинні давати інформацію щодо діагноза дитини. Діти з ЗПР, для підтвердження природи цієї вади, та якого вони походження потребують комплексного обстеження, який включає обстеження усіх аспектів розвитку когнітивної сфери:

- Пам'яті;

- увагі;

- мислення;

- сприйняття.

Проведена корекційна програма дозволила якісно полібшити результати когнітивних процесів. Якість процесів пам'яті та мислення поліпшилася на 15%. Для дітей з ЗПР -це достатньо непоганий результат. Нами були сформовані рекомендації для працівників закладу освіти та для батьків. Це дозволяє комплексно впливати на розвиток когнітивної сфери дітей з ЗПР. В додатках

приведені не тільки стимульний матеріал, а також матеріл для кожнодневних занять з дітьми 4-6 років.